

Opleiden in beweging

Trends in zorg- en welzijnsonderwijs

De zorg verandert. Technologie, ouder wordende en kritischere mensen en de toename van het aantal chronisch zieken stellen andere eisen aan de toekomstige zorgverlener. Daarnaast is het aantal mbo- en hbo-studenten dat in 2016 instroomde in zorg- en welzijnsopleidingen gedaald met 17% ten opzichte van 2012¹. Als reactie op deze ontwikkelingen schieten nieuwe onderwijsinitiatieven als paddenstoelen uit de grond. Om zo de zorgmedewerker van de toekomst klaar te stomen voor het veranderende werkveld en meer studenten te laten kiezen voor een opleiding in de sector Zorg & Welzijn.

Het doel van deze publicatie is inzicht geven in trends bij zorg- en welzijnsopleidingen in Noord-Brabant. Deze publicatie gaat in op vijf trends:

1. regionale samenwerking,
2. praktijkgericht leren,
3. maatschappelijk gericht opleiden,
4. flexibiliseren van opleidingen,
5. technologie op school en in de praktijk.

Deze trends zijn gedestilleerd uit onderwijsinitiatieven van twee hogescholen en zes mbo-scholen in Noord-Brabant². De initiatieven zijn geïnventariseerd door middel van negen interviews met directeurs van zorg- en welzijnsopleidingen van deze onderwijsinstellingen. De interviews hebben plaatsgevonden in het laatste kwartaal van 2017.

1. Regionale samenwerking

De veranderende zorg en de sturing op meer regionale verantwoordelijkheid vanuit de overheid leidt tot een andere aanpak van de organisatie van zorg. Samenwerking tussen overheid, zorgaanbieders en onderwijs op zowel landelijk als regionaal niveau is van belang. De overheid stimuleert regionale samenwerkingsverbanden door middel van subsidies, waardoor regionaal samenwerken structureel vaker voorkomt dan voorheen in de zorgsector. Een voorbeeld hiervan is het [Zorgpact](#) dat vanuit het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en het ministerie van Onderwijs Cultuur & Wetenschap (OCW) is geïnitieerd. In het Zorgpact werken zorg- en welzijnsinstellingen, scholen en overheden regionaal samen, met als doel: betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt in de sector Zorg & Welzijn³. Naast de overheid legt ook het onderwijs een accent op regionale samenwerking. Landelijk hebben hbo-verpleegkunde opleidingen in het nieuwe opleidingsprofiel Bachelor of Nursing opgenomen dat ze structureel samenwerken met regionale zorgorganisaties en het onderwijs afstemmen op de regionale context⁴. Naast deze initiatieven vanuit de overheid en het onderwijs, nemen werkgevers ook steeds vaker het initiatief om een regionaal samenwerkingsverband te starten.

Noord-Brabant

In Noord-Brabant zijn diverse voorbeelden beschikbaar van onderwijsinitiatieven waarin

---

¹ Transvorm (2017). Arbeidsmarktinbeeld. Beschikbaar: <http://transvorm.arbeidsmarktinbeeld.nl/transvorm-noord-brabant>.

² Avans Hogeschool, Fontys Hogeschool, ROC Koning Willem I College, ROC de Leijgraaf, ROC West-Brabant (locatie Kellebeek College en Vitalis College), ROC De Maasvallei, ROC Summa College.

³ Zorgpact (2017). Folder Zorgpact. Zorg, onderwijs overheid. Voor voorbeelden van samenwerkingsverbanden met concrete resultaten.

⁴ Landelijk Overleg Opleidingen Verpleegkunde (2015). Persbericht: in heel Nederland wordt hbo-verpleegkunde vernieuwd.

regionale samenwerking tussen werkgevers, onderwijs en overheid een rol speelt. Een voorbeeld is het [samenwerkingsverband tussen zorgorganisatie De Riethorst Stroomland en Avans Hogeschool](#). Met dit samenwerkingsverband willen zij ervoor zorgen dat in de toekomst genoeg goed opgeleide deskundigen werken in de ouderenzorg. Dit gebeurt door kennisuitwisseling, multidisciplinair onderwijs en onderzoek. Verschillende projecten vallen binnen dit samenwerkingsverband, zoals een onderzoek naar wijkverpleging en het project 'Virtueel Fietsen'. Een ander voorbeeld is te zien in de regio Helmond, waar [Fontys Hogeschool en ROC ter AA met verschillende zorgorganisaties samenwerken](#) om studenten baangarantie te bieden om de instroom van personeel én de aantrekkelijkheid van de zorgsector te vergroten.

2. Praktijkgericht leren

Verschillende onderwijsinstellingen werken samen met bedrijven of branches, en soms met lokale overheden aan praktijkgericht onderwijs. Studenten, docenten, scholen en (simulatie-)bedrijven leren in samenwerking met elkaar. Samenwerking tussen onderwijs en het werkveld is noodzakelijk om onderwijs af te stemmen op veranderingen in werkprocessen en de taakhoud van medewerkers⁵. Uit onderzoek blijkt dat studenten een combinatie van leren en praktijk positief waarderen en als stimulerend ervaren⁶. Op meerdere plekken in Nederland zijn initiatieven gestart met praktijkleren, ook wel *hybride leren*. De initiatieven worden op verschillende manieren vormgegeven.

Noord-Brabant

In Noord-Brabant zijn bij zowel zorg- als welzijnsopleidingen de zogenoemde hybride leeromgevingen gestart, ook wel praktijkgericht leren genoemd. De samenwerking tussen ROC West-Brabant en zorgorganisatie Surplus Zorg onder de naam 'Praktijk gestuurd leren' is hiervan een voorbeeld. Het schoolgebouw is ingeruild voor een praktijkplek. Docenten geven les in verschillende woonzorgcentra van Surplus. De docent krijgt hierdoor een meer coachende rol. ROC Friesland College werkt al vijf jaar met een soortgelijk concept. De ervaringen zijn positief: leerlingen zijn zelfstandiger, meer ondernemend en initiatiefrijker⁷.

Ook leggen hogescholen steeds meer verbinding met de praktijk. Avans Hogeschool startte [leergemeenschappen in de opleiding Social Work](#). In een leergemeenschap werken studenten één dag in de week aan een maatschappelijk vraagstuk van een organisatie. Fontys Hogescholen heeft [Zorginnovatiecentra \(ZIC\)](#) doorontwikkeld en [Zorginnovatienetwerken \(ZIN\)](#) gestart. In zowel een ZIC als een ZIN werken studenten, zorgprofessionals, docenten en zorgvragers samen om te innoveren en de kwaliteit van zorg te verbeteren. Studenten van verschillende (zorg)opleidingen kunnen deelnemen aan een ZIC of ZIN. Een ZIC beperkt zich tot één afdeling of werkplek. Een ZIN is werkplekoverstijgend en er wordt samenwerking gezocht met andere werkplekken of betrokkenen vanuit andere teams. In het vervolg ligt de focus meer op een transmurale samenwerking, om een verbeterslag te maken binnen de zorgketen.

3. Maatschappelijk gericht opleiden

---

⁵ SER (2016). Toekomstgericht beroepsonderwijs. Deel 1 Voorstellen ter versterking van de beroepsbegeleidende leerweg.

⁶ JOB (2016). JOB-monitor 2016.

⁷ De Kruisvereniging (2017). Leerlingen zorg en welzijn krijgen les op de werkvloer. *Kruisvenster*. November 2017, 2-5.

De veranderende zorgvraag heeft invloed op de inhoud van het werk en daardoor op de competenties van een zorgverlener⁸. Ook heeft het effect op de samenwerking tussen professionals, disciplines en organisaties. De vraag ontstaat naar een meer maatschappelijk gerichte zorgmedewerker die competenties bezit op het gebied van communicatie, samenwerken, innovatie/oplossingen, preventie, kwaliteit en multiproblematiek. De nieuwe opleidingsprofielen van mbo- en hbo verpleegkundigen en verzorgenden (IG) zijn gericht op deze vaardigheden. Om aan de vraag naar maatschappelijk gerichte zorgverleners te voldoen is landelijk vanuit het ministerie van VWS veel aandacht voor de wijkverpleegkundige en de herpositionering van deze beroepsgroep in de wijk. Regionaal ontstaan binnen onderwijsinstellingen nieuwe opleidingen met competenties die meer maatschappelijk gericht zijn en waarbij het accent ligt op samenwerking tussen verschillende professionals, disciplines en organisaties.

Noord-Brabant

Avans Hogeschool biedt de nieuwe opleiding [Health & Social Work \(Associate degree\)](#) aan. Deze opleiding leidt op tot een nieuw beroep. Het accent in deze opleiding ligt op intersectoraal samenwerken voor de gezondheidsbevordering van kwetsbare mensen. De HSW'er is de verbindende schakel tussen verschillende professionals, disciplines en organisaties.

De Brabantse ROC's ontwikkelen een nieuwe opleiding verzorgende-IG/Maatschappelijke Zorg. Onderzocht is waar de toekomstige beroepsbeoefenaar Verzorgende-IG/Maatschappelijke Zorg aan moet voldoen. Dit is in de nieuwe opleiding opgenomen, waardoor studenten beter voorbereid zijn op toekomstige ontwikkelingen in het werkveld. Door ROC de Leijgraaf wordt op dit moment een nieuwe maatschappelijke opleiding tot mbo-verpleegkundige ontwikkeld.

4. Flexibiliseren van opleidingen

Door de stijgende vraag naar personeel in de zorgsector is er vraag naar een flexibele maatwerkopleiding voor zij-instromers die zich om of op willen scholen naar een baan in de zorg. De vraag naar een maatwerkopleiding voor zij-instromers is groot vanuit zowel zorg- en welzijnsorganisaties als vanuit zij-instromer zelf. Zorgorganisaties willen op passende wijze aan de slag met potentiële kandidaten uit een andere sector om het personeelsprobleem in de sector aan te pakken. De zij-instromer is in de meeste gevallen gebaat bij een vast inkomen. Een leerlingensalaris is vaak een drempel om in te stromen. Daarnaast heeft een zij-instromer al competenties verworven in een eerder uitgeoefend beroep.

Om tegemoet te komen aan de wensen van de zij-instromers is een flexibele maatwerkopleiding gewenst, waarbij de zij-instromer bijvoorbeeld op een flexibel moment kan starten met de opleiding, direct aan het werk kan in de zorg, met een daarbij passend salaris en waarbij de opleiding inhoudelijk aansluit op het niveau en de eerder verworven competenties. Dit heeft invloed op de duur van de opleiding.

Vanuit het ministerie van OCW zijn experimenten gestart om in het hoger onderwijs de deeltijdopleiding te flexibiliseren, met als doel beter aan te sluiten bij de behoefte van de deeltijdstudent en werkgever. Zo wordt de deeltijdopleiding aantrekkelijker⁹. Naast experimenten in het hoger onderwijs worden verschillende maatwerkopleidingen gestart op zowel bekostigde- als op niet-bekostigde onderwijsinstellingen. Enkele voorbeelden van maatwerkopleidingen op bekostigde scholen worden verder toegelicht.

---

⁸ Landelijk Overleg Opleidingen Verpleegkunde (2016). In heel Nederland wordt hbo-verpleegkunde vernieuwd.

⁹ Bussemaker, M. (2016). Besluit experimenten flexibel hoger onderwijs. *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, Nr. 145.

Noord-Brabant

Het ROC Summa College is gestart met een [maatwerkopleiding voor veiligheidsmedewerkers](#). Beveiligers die werkzaam zijn bij een GGZ Eindhoven worden omgeschoold tot zorgverlener. Eerst wordt gekeken welke competenties de beveiligers bezitten en welke nog nodig zijn om te kunnen functioneren als verpleegkundige in de zorg. De inhoud van de opleiding wordt hierop afgestemd.

Verder geeft Summa Zorg [trainingen aan huishoudelijk hulpen](#). In dit maatwerktraject worden huishoudelijk hulpen van RSZK ZorgProfessionals getraind tot thuisondersteuner. De training gaat in op het tijdig signaleren en ingrijpen bij een ondersteuningsvraag van een cliënt. Daarmee kunnen huishoudelijk hulpen aan het werk blijven binnen de zorg én een oplossing bieden voor de steeds complexer wordende zorgvraag.

Daarnaast bieden het ROC Summa College en ROC Koning Willem I College in samenwerking met Prins Heerlijk Zorg een [maatwerkopleiding voor jongeren met een functionele beperking](#). Deze jongeren krijgen een op maat gemaakt leerwerktraject in de richting Zorg en Dienstverlening. De duur, het instroommoment en de inhoud van de opleiding is per individu afgestemd. Hierdoor kunnen jongeren met een functionele beperking aan de slag in de zorgsector.

5. Technologie op school en in de praktijk

Er is steeds meer technologie beschikbaar die kan worden ingezet bij werkzaamheden in de zorg. Deze trend heeft invloed op de aard van de werkzaamheden, de competenties van een zorgverlener en de houding van een zorgverlener en zorgvrager.

Het toepassen van technologieën door zorgverleners is opgenomen in de nieuwe opleidingsprofielen van hbo- en mbo-verpleegkunde en verzorgende-IG. Hierdoor is zorgtechnologie een onderdeel van de opleiding. Op verschillende manieren vindt scholing in zorgtechnologie plaats.

Noord-Brabant

ROC de Leijgraaf en het ROC Summa College hebben beide een ruimte met alle mogelijke technologieën om studenten voor te bereiden op het werken met technologie in de praktijk. In het schoolgebouw van het Kellebeek College (ROC West-Brabant) is het [Huis van Morgen](#) gevestigd, een initiatief van het Care Innovation Center. Het Huis van Morgen biedt slimme en handige toepassingen die werkzaamheden in de zorg ondersteunen. Studenten van het Kellebeek College maken zo kennis met zorginnovaties en leren deze toe te passen in de praktijk. Fontys Hogeschool wijdt een nieuwe opleiding aan het toepassen van technologie in de zorg, de [Associate degree opleiding 'Zorg en Technologie'](#). Studenten worden opgeleid om op het snijvlak van zorg en techniek te functioneren. Zij dragen bij aan verdere innovatie van zorgtechnologie, de acceptatie en het juiste gebruik daarvan door zowel de zorgverlener als zorgvrager.

Wat opvalt is dat zorg- en welzijnsopleidingen zoeken hoe ze studenten moeten opleiden in het gebruik van zorgtechnologie. Op dit moment gebeurt dat niet op een eenduidige manier. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat het gebruik van technologie relatief nieuw is in het vak van een zorgverlener. Het opleiden van de zorg- en welzijnsstudent in technologie kan een versnelling geven aan de intrede van technologie in de zorg- en welzijnssector. Dit wordt door vooruitstrevende zorg- en welzijnsopleidingen als unieke kans gezien.

Associate degree

Parallel aan bovenstaande trends wordt in het gehele onderwijs (dus niet alleen in zorg- en welzijnsopleidingen) een nieuw opleidingsniveau geïntroduceerd, de Associate degree (Ad). Per 1 januari 2018 is een Ad een zelfstandige opleiding in het hoger onderwijs met arbeidsmarktkwalificatie. Hierdoor heeft het onderwijsbestel een nieuw opleidingsniveau, niveau 5 van het Nederlands kwalificatieraamwerk (NLQF)¹⁰. De Ad is een tweejarige opleiding voor mbo-4-gediplomeerden die willen doorstuderen en/of specialiseren en afzien van een vierjarige hbo-bachelor-opleiding. De Ad is ontwikkeld om te komen tot een meer gedifferentieerd onderwijsaanbod dat tegemoet komt aan de vraag vanuit het werkveld om medewerkers makkelijker op te scholen²⁰. Sinds de invoering van de Ad-opleiding bieden verschillende hogescholen een Ad-opleiding aan, ook zorgopleidingen. Fontys Hogeschool biedt de Ad-opleidingen 'Ervaringsdeskundige in de zorg', 'Management in de zorg', 'Pedagogisch Educatief Professional' en 'Zorg en Technologie' aan. Avans Hogeschool biedt de Ad-opleidingen 'Management in de zorg' en 'Health & Social Work' aan. Deze opleidingen worden nog te kort aangeboden om iets te kunnen zeggen over het effect ervan op het werkveld.

---

¹⁰ Bussemaker, M. (2017). Wet invoering associate degree. *Kamerstuk Tweede Kamer der Staten Generaal 34678 nr. 3*.